

Branko
Čanković

20
SATI

— Laguna —

Copyright ©2011, Branko Čanković
Copyright ©2011 ovog izdanja, LAGUNA

Sadržaj

Buđenje	9
Sud.....	23
Istraga.....	35
Koreni.....	47
Povratak.....	63
Groblje, pijaca	79
Porodični ručak	87
Dijagnoza.....	109
Nešto o meni.....	123
Profesor.....	133
Telefonski poziv.....	145
Brat	153
Teodora	183
<i>O autoru.....</i>	<i>205</i>

Sve ličnosti i svi događaji su izmišljeni.

Buđenje

Umesto budilnika probudio me je pritisak u bešici. Bilo je to već četvrti put ove noći. Pokušah da pobegnem nazad u san snažno stiskajući kapke, ali me vrelina u dnu stomaka natera da se vratim u budno stanje. Nije mi se ustajalo iz ugrejanog kreveta pa sam se pokrio preko glave tankim, mekanim, vunanim prekrivačem, koji mi je poslala mlađa kćerka za sedamdeseti rođendan. Preseo mi je njen poklon – morao sam da idem po njega na kraj Mirijeva, po najvećem kijametu, i to kod ljudi koje nisam poznao. Dan ranije su se vratili iz Kanade iz posete svojoj deci. Tri sata su me držali za masnim kuhinjskim stolom, gušili me prepečenim kolačima i dosadnim pričama o zahvalnom sinu i brižnoj kćerci koji su emigrirali još tokom devedesetih. Jako sam pogrešio kada sam ih upitao zašto su ostali samo dve nedelje umesto dva meseca koliko su planirali. Pravdali su svoju četrdesetogodišnju devojčicu i sina ljubimca koji su živeli od stalne socijalne pomoći, a krivili sebe što su išli da smetaju, što nisu poneli više para da ostave svojoj dečici. Bio sam bolesno promrzao

kada sam se vratio u stan; od tada vučem probleme sa prostatom i imam bolove u zglobovima.

Nastojao sam da mi prve jutarnje misli ne budu vezane za to mirijejsko davljenje rečima, za šum mokrenja koji podiže pritisak u bešici, za predstojeće nevoljno putovanje do Šapca... Bezuspešno.

Još jedno iznuđeno buđenje; ukočeno telo me preklinjalo da ne ustajem i da uzalud ne trošim novi dan, jer time nenadoknadivo umanjujem nasledstvo svoje dece.

Morao sam do kupatila, iako sam znao da ću stajati na hladnom, granitnom podu mučnih pet minuta, nadvijen nad wc šoljom, pokušavajući da istisnem iz sebe barem malo mokraće. Kao da nije bilo dovoljno muke sa prostatom i bešikom, sada mi se vraćao i išijas u levoj nozi. Peklo me iz kuka naniže u svim položajima sedenja i ležanja koje sam uspeo da smislim kako bih umanjio bol. Uzalud. Najgore je bilo noću, kad sam šepajući žurio da mi ne krene po pidžami i iranskim tepisima – stenjao sam i cvileo vukući se preko stana i obarajući stvari.

Srećom, bio sam sâm i nisam imao koga da probudim i naljutim. Naslonjen levom rukom na roze keramičke pločice, navodio sam ustajalu vodu svoga tela da krene od bubrega kroz zažarene kanale napolje, da bar nešto izmokrim i umanjim prženje u staroj, truloj kanalizaciji svoje utrobe. Danas imam zakazano kod urologa; nisam baš srećan zbog toga, prošli put mi je utvrdio poprilično uvećanje prostate. Šta li će tek sada napipati, verovatno će ponovo insistirati da idem pod nož. Pa dobro, to ću morati da prihvatim kako bi već jednom prestalo ponižavajuće kapanje – kakav je to

život kad mi je za sve što planiram potrebna saglasnost vlastite procurele bešike? Mesec dana pod stalnom uzbuđenom i u panici, pokušao sam da je zanemarim ali me je mokrim gaćama i ružnim flekama po nogavicama opominjala da nisam više ovlašćen da upravljam svojim telom.

Koncentrišući se, zatvorenih očiju, na vrh penisa, namolih sebe da poteram žutocrveni mlazić. Ponadao sam se da će potrajati – ali se prekinu. Zapeče me još vrelije negde u mošnicama i u peskom obloženim mokračnim kanalima: naslonih glavu na staklastu keramiku, koju su mi investitori prevarom nametnuli prilikom ugovaranja stana – opet ništa od potpunog praznjenja.

Iako je bio početak oktobra, uključio sam grejalicu, ušao u hladnu tuš-kabinu i stao pod vrelu vodu, šamponom natrljao kosu, prepone i stopala, a onda se površno sprao i brzo izašao iz kade. Skliski emajl me je činio nestabilnim – osetih da bih se u svakom času mogao srušiti na ledeni pod. Nekada sam voleo da duže stojim ispod jakog mlaza ispunjen prijatnim mislima upijajući kristalne kapi, ali me je sada hronični išijas, u talasima bola koji su se iz časa u čas ponavljali i pojačavali, rušio na kolena i šake. Istisnuo sam potom grudvu pene za brijanje na lice, sapunjabo se duže i upornije nego što to inače svakog jutra otaljavam, strugao sam dvodnevnu bradu istupljenim aparatom, posekavši se ispod uha. Oko mladeža su mi ostale dlake, ali nisam imao volje da ih uklonim. Morao bih da približim lice ogledalu i da detaljno zagledam svoje razrovano lice, što nije dobar početak posebnog dana, kao što je bio ovaj utorak, sedmi oktobar. Odavno nisam

emotivno blizak sa svojim izgledom; štaviše, gadi mi se da duže gledam tu svoju posivelu i bolesno istanjenu kožu na obrazima i vratu.

Posmatram lice Branka Đurića i vidim konačnu, uspešno nastanjenu starost u muškoj kornjači, pratim bitisanje bića koje uporno prelazi autoput svoje svakodnevice ne bi li ga nešto napokon zgazilo. Ali, već godinama unazad, ne čudim se gmižućim iako sve viđljivijim promenama na svom telu, naročito na licu; nepopravljivo je venulo, hranilo se samo sobom, odvlačilo svežinu u mračne duplje vremena, ostavljajući po površini duboke bore, talase viseće kože i popucale kapilare.

Šta da obučem za put? Odavno ne posećujem javna mesta, izbegavam prilike u kojima čovek mora da se uniformiše. Poslednji put sam obukao svečanije odelo kada sam išao na ostavinsku raspravu posle Leline smrti. Obučem li crno odelo, izgledaće kao da sam došao na nečiju sahranu ili parastos; zato uzeh komplet sa škotskim kariranim sakoom od mešavine pamuka i lana, koji mi je kupila Lela u Londonu, sredinom osamdesetih. U njemu sam se osećao laganijim, drugačijim, slobodnijim; na neki način, bio sam sam sebi neprepoznatljiv. Moja supruga me je razmazila, ostavljajući mi, godinama, svakog jutra spremljenu garderobu na vešalici u kupatilu. Navikla me je da odevanje svedem na automatizam, pošto smo oboje znali da je meni svejedno šta ću da obučem, šta sa čime da uskladim. Svakodnevno sam se, isključivo iz obaveze prema poslu, zauzdavao kravatom, birajući po jednu iz svoje velike kolekcije skupih i svilenih, koje su se neprekidno uvertale sprečavajući me da normalno dišem.

Dok sam klečeći na jednom kolenu šumno hrop-tao, pokušavajući da što čvršće vežem pertle, čuo sam kako u kuhinji kipi zaboravljena voda za kafu. Još ot-kako sam se penzionisao, iz probušenog uma cure mi reči, predmeti sa slika iz prošlosti, sama sposobnost pamćenja; nisam mogao da se setim imena ljudi, gde sam ostavio ključeve, naočare, knjigu koju trenutno čitam. Tešio sam samog sebe da nije u pitanju bolest, staračka demencija, već nedostatak različitih zaduženja i poslova koji obavezuju mozak da bude stalno uključen i da reaguje čim zatreba.

Bilo je već pola sedam kada sam, zaokupljen misli-ma o još jednom suvišnom danu, hodajući ukруг po stanu, završio sa kljukanjem pahuljicama i jogurtom. Posle takvog doručka ili večere ostajalo je najmanje pr-ljavog posuđa, a nije bilo ni mnogo posla oko pripreme. I kad bih spremao ručak, trudio sam se da napravim količinu dovoljnu barem za dva dana. Ako bi ispalo vi-še nego što sam mogao natrpati u sebe, stavljao sam spremljenu hranu u zamrzivač, zajedno sa posudama. Zbog te navike stalno sam dokupljivao bele i plave šer-pice, koje su završavale u dubokom, prozirnom ledu friza. Povremeno sam kidao snežne komade od zale-đenog brda; i odmrzavao pasulj umesto đuveča, supe umesto sarmi, nervirao se zbog svog lošeg pamćenja i pogrešnog izbora, kao da je bilo važno čime ću tog da-na napuniti želudac.

Dobro sam kuvao; dok je Lela bila živa ja bih spremao večere za društvo koje bi dolazilo na sedelj-ke, kartanje, gledanje muzičkih festivala, na poro-dične proslave. Bio sam poznat po pripremi buzare, ribljih specijaliteta, kapame, škembića sa pirinčem i

krompirom. Ali, tada je imao ko da uživa u tome, da me hvali, vredelo je potruditi se, makar radi Lelinih poznanika i kolega. Danas više nisam ni za šta, muka mi je i ispunim se gasovima čim pojedem nekoliko zaloga podvarka sa svinjskom butkicom ili malu kutlaču ribljeg paprikaša od soma i šarana. Koristim redovno moje male prijatelje koji pripomažu varenju, digestale i pankreatine, ali sa sve slabijim učinkom: verovatno su mi žuč i jetra otišli dođavola. Retko pijem žestoka pića, želudac mi teško podnosi alkohol, ali i gazirane namirisane sokove. Popijem poneko pivo, čašu crnog vina, ali i to retko. Ponekad, dok sedim čitajući knjigu u tišini ispred televizora – pošto imam običaj da isključim ton – kažem sebi: „Hajde, popij jedan dobar konjak, možda ti oživi prste, podigne temperaturu“. Uzalud, posle prvog gutljaja počnem da kašljem, a zatim se i stomak pobuni.

Danas idem na sud u Šabac, predstoji mi preko tri stotine kilometara iscrpljućeg sedenja za volanom. Odavno nisam putovao tako daleko. Od sredine devedesetih supruga i ja prestali smo da idemo van grada, nismo imali kod koga. Lela se, još ranije, udaljila od mene, u stvari, bilo je to obostrano, a konačno, posle odlaska mlađe kćerke za Kanadu. Dok sam se češljao i raspoređivao dlake po golom temenu, pokušah da se prisetim detalja razgovora sa Lelom na Dunavskom keju devedesetšeste, boje neba, mojih misli, njenog lika... Bezuspešno. Isuviše stresnih slika za jutro neizlečeno od noćog trovanja; vratiću im se kasnije tokom dana, kada skupim snagu da sve to ponovo proživim.

Nisam voleo da vozim ni kada sam bio mlad i zdrav, a sad me plašila sama pomisao na višesatno pritiskanje pedala – često bih se zamislio, skrenuo misli s drumu, postajao dekoncentrisan i nesiguran. Koliko sam prešao kolima poslednjih godina – ništa, hiljadu kilometara, ni toliko. A gde bih ih i koristio, za koje potrebe? Vozio sam ih na pranje do Južnog bulevara, ili besciljno, naokolo po gradu. Na groblje, do Lele, uglavnom sam išao autobusom, a vraćao se peške, polako – prijalo mi je da zastajem na raskrscima, posmatram ljude, zgrade, da se sećam i razmišljam.

Otkad sam saznao za ročište za rehabilitaciju, u stalnoj sam raspravi sa samim sobom; kao da me sve, sem srca, tera da odustanem, govori mi da nije pametno da idem, da nema potrebe da tako bolestan krećem na put. Ali duša me vuče na tu raspravu; odluka da učestvujem mora da je ispravna i dobra. Kad pokušam da zamislim sebe kako sedim obučen i izgubljen u ovoj tihoj kuhinji – pošto sam odustao od puta – zaboli me pod rebrima, zaustavlja mi se disanje. Moram da krenem.

Ustao sam, pokupio ključeve i kaput, pokušavajući da usput rukom poravnam rese na malom tepihu u predsoblju, ali me stegnu u kičmi pa odustadoh. Izašao sam iz stana i, dok sam čekao da stigne lift iz prizemlja, shvatioh da nisam poneo fasciklu sa dokumentima. Čime bih inače ubedio sud da ne rehabilituju dedu ako bi ključni papiri ostali u Beogradu, neizloženi, nepokazani?

Vratio sam se i sa stola u trpezariji pokupio pripremljenu najlon kesu sa dokumentacijom. Kad sam bio

kod izlaznih vrata, začuh kako negde teče voda i shvatioh da nisam zatvorio česmu nad bideom. Vratioh se u kupatilo, isključih vodu i izgubih još nekoliko minuta pokušavajući da iscedim nešto iz tog bola pri dnu stomaka. Najзад, sišao sam u garažu; velika je, obično u njoj bude dvadesetak automobila i iz navike sam obišao oko mog sitroena, da vidim da mi ga neko nije ogrebao ili, ne daj bože, pokušao obiti. Kad sam se saгнуo da uđem u kola, preseče me u kuku, zapeče u mišićima i kopcima, bolnije nego malopre u stanu. Kako ću ovakav do Šapca, najmanje dva sata mi treba do tamo?

Ušao sam u auto, upalio i sačekao da se motor zagreje, otpustio saug, ubacio u prvu i pažljivo, gledajući da ne očešem susedne automobile, krenuo ka izlazu. Drugo parking mesto u mom vlasništvu, uz sam ulaz, koje sam kupio Teodori, ponovo je bio bespravno zauzeo crni bmw. Pisao sam i ostavljao opomene nesavesnom komšiji, čak sam i na zid okačio upozorenje – uzalud. Na kraju sam odustao: niti će mi se starija kćerka uskoro vratiti, niti ću ja imati druga kola za parkiranje. Odbio sam dosta njih koji su dolazili sa predlogom da im prodam parking mesto, u zamenu za rabljena kola ili umetničke slike uz korektnu doplatu. Namučio sam se dok sam tih petnaest kvadrata betona legalizovao i uknjižio i, da nisam tolika budala i nikakav čitač budućnosti, odavno bih se toga rešio; i dalje me košta živaca i podseća na neispoštovana obećanja mojih najbližih, pa začas skliznem u depresiju. Ali, mrzi me da se bavim traženjem kupaca ili da angažujem agenciju za to; mnogo susreta sa nepoznatima da bih dobio novac koji mi i tako nije potreban.

Izvezao sam se iz garaže i krenuo preko Trga republike, Makedonskom, niz Kneza Miloša na Gazelu i izašao na autoput.

*

Puno sam ja toga učinio verujući da će se moje devojčice vratiti, barem Teodora. Ovaj novi stan prevelik je za mene, kao i onaj naš stari u Višegradskoj. Kad je stigla gomila para od prodaje kuće dede Grujića na Kosančićevom vencu, bez mnogo razmišljanja sam se odlučio za kupovinu ovog stana u Jovanovoj ulici – da svakoj ostane po jedan. Dobiće to one i ako se ne vrate, sve je to zakonom regulisano: ja umrem, ostavinska rasprava od nekoliko minuta, i sve je njihovo. Dugo ih nisam video, slabo se i čujemo, uglavnom kada ja zovem. Uvek isti nategnuti razgovori: o zdravlju, poslu, deci, vremenu... Na moja pitanja odgovaraju kratko, otežući, puno toga ostaje nedorečeno. Teodora me je prekorevala što trošim, što je stalno zovem, često se ponavljala, nemajući u tim trenucima šta novo da kaže: „Telefoniraćemo mi, nama je jeftinije“. I prođe subota, kad je obećala da ćemo se čuti, prođu još dve nedelje u iščekivanju da zazvoni telefon – ništa. Od mlađe nisam ni očekivao da se javi, iako se ona češće od sestre hvatala slušalice da bi mi čula glas. Pominjala je uvek mamu i moju samoću, vraćala me u prošlost i još dublje neraspoloženje. Nisam voleo da razgovaram sa njom.

Moje dve devojčice su obe likom na majku, naročito moje sunce, Teodora. Na mene je samo stasom. Visoka, skladnih crta lica, uspravnog držanja, smirena,

odmerena, po mnogima uobražena i hladna. Stvarno mogu da se ponosim njima, verovatno su u Kanadi stekle ime u svojim profesijama, poštovanje u srpskoj zajednici u Torontu. Zvala me je mlađa da dođem do nje – ima kod nje mesta da ostanem koliko želim, i duže od mesec dana – ali mi se nije išlo, nisam hteo da smetam. Morao bih da odlazim i do Teodore, što bi je sigurno remetilo u njenoj dnevnoj rutini oko dece i porodice. Njen muž, Makedonac, ličio mi je na Stevana, supruga moje sestre Olge: nerazvijen, šiljat, užih ramena nego kukova, mirisao mi je na ustajalu vodu i memlu – nisam ga voleo. Na venčanju me je svojatao sa „tato moj“, grlio se sa Lelom i zvaio je „majkata“, žvalavio po Teodori, onako niži od nje dobrih dva-tri santimetra.

Na Gazeli je uobičajeno zagušenje, kolona krene metar-dva pa stane, teško mi je da levom nogom držim pritisnutu papučicu kvačila. Posmatram raspalu ogradu mosta, rđa pojela odbojnice, ostale su nesvarene braon froncle lima kroz koje se vidi čelična konstrukcija i siva površina Save. Tačno nad sredinom reke na mostu se formirao ugib, veliko udubljenje; oživeh pomislivši da će se možda baš sada provaliti a Gazela srušiti. Vidim kako me metal mrvli i zatrpava u Savski živi mulj – ne bi to bilo loše, samo da budem sam na mostu, da ne strada neko potreban, neko mlad.

Smatrao sam da imam isti roditeljski odnos prema Teodori i Ireni. Kao mala, Teodora je volela da se igra sa mnom, a mlađa sa Lelom i stricem. Vrtela se Irena ukруг, vriskala od oduševljenja kad bi se stric Dragan

pojaviu u stanu, dozvoljavajući joj da ga jaše, udara petama u bubrege i čupa za kosu. Galamila je i zvala mamu da gleda kako je stric ljujla na nozi i baca u vazduh. Htela je da je i ja, dok pratim dnevnik ili neku emisiju iz moje struke, cupkam kao i stric, ali nisam bio snažan u nogama i njene cipelice su me žuljale, pa sam brzo odustajao, već posle nekoliko traljavih i neubedljivih zamaha. Jednom je skliznula i pala sa moje kućne papučice na ivicu drvene kutije za novine, rasplakala se pozivajući mamu da joj ljubi mesto gde se udarila. Lela mi je u takvim prilikama prigovarala da ne umem da se igram sa decom; pitao sam je šta loše radim, šta bi uopšte trebalo da radim pa da to bude pravilno, dobro igranje. Odmahivala bi glavom govoreći da ne zna; onda bi rekla da u mom odnosu sa kćerkama nešto nedostaje, ali nije znala ili nije htela da kaže u čemu grešim. Posle sam saznao, javilo mi se objašnjenje u snu, dok sam tonuo u dane moga detinjstva, u igre sa ocem – od tada znam. Ali, već je bilo kasno da se bilo šta ispravi, kao što je danas nemoguće da se uklone nesporazumi između omatirelih ljudi iz porodice Đurić.

Pomagao sam kćerkama oko matematike kad su pošle u školu, u petom oko hemije i fizike, ali kako su prelazile u starije razrede tako se smanjivalo naše zajedničko vreme provedeno iznad udžbenika i domaćih zadataka. Kad su krenule u gimnaziju nisam ni znao koje predmete imaju, kada i koliko uče – donosile su diplome odlikaša, ljubile se i radovale sa mamom, a primale čestitke od mene. Fakulteti? Znam šta su upisale i kada su diplomirale – to je sve.

Koliko sam ja stvarno učestvovao u životu Teodore i mlađe kćerke do njihovog iseljenja za Kanadu? Malo,

površno, bio sam slučajni prolaznik, komšija koji ponekad pozdravi i pita za zdravlje. Zato me njihov odlazak isprva nije mnogo pogodio, ostao sam pored Lele sam sa sobom, kao što je bilo i do tada. Lela je odlazak dece doživela kao katastrofu, imala je njih, a onda samo sebe i, na njenu žalost, ponovo i mene. Ja sam uvek umeo da budem sam, zbrinut sa malo uloženog rada i pažnje – ona ne.

Gde sam i šta ja to radio, pa nisam primetio kako devojčice postaju žene, kako im se iznenada pojavio karmin po usnama i lak na noktima, kao da su to uobičajene posledice prvih menstruacija i izrastanja grudi. Nisam primećivao ni da se sve kasnije vraćaju kući: tek kad sam jednog jutra otkrio da Teodore nema u krevetu poludeo sam, zaskočio sam povređen Lelu pitanjima, optužbama, pretnjama. Podsmušljivo mi je kazala: „Dobro jutro“, i to je bilo to; već skoro godinu dana Teodora se zabavljala i spavala sa Make-doncem, budućim suprugom.

Šta sam ja u to vreme znao i mislio o sebi kao ocu, suprugu, glavi porodice, o nama u tom trenutka? Da li sam se upitao šta će biti sa nama kasnije, u budućnosti, kad deca odu, a Lela i ja ostanemo sami? Nemam pojma, tada o tome nisam razmišljao, a danas, kad postavim ista pitanja, jedan jedini odgovor se javlja: „Još uvek ne znam ništa“.

Stvarno, za koga i za šta sam živeo tih šezdesetih trošeci se u Zavodu? Valjda za porodicu: rintao sam kao rob, trpeo, ali i napredovao. Nisam se laktao, radio sam samo dobro svoj posao; magistrirao, doktorirao, projektovao i putovao po svetskim gradilištima. Zbog koga? Zbog sebe, svoje ambicije? Mislim da ne. Radi

materijalne nadoknade, pohvala struke? Mislim da nije ni zbog toga. Radi dece, Lele? Možda. Ali moguće je i da sam gurao i onako, iz navike, po inerciji – prosto da bih odradio olako preuzete obaveze.

Tek kad sam prošao skretanje za Novi Sad i petlju za aerodrom, izašao sam iz gužve i ubrzao na sedamdeset na sat.

Rano sam penzionisan, ceo moj radni vek je okončan kratkim rešenjem označenim crvenim *hitno*, u skladu sa članom nekog zakona; kao razlog je navedena, podrobno objašnjena matematička formula množenja staža, beneficija, težine radnog mesta – što je rezultiralo mojim izbacivanjem sa posla. Po mene bolno, nepravedno, ponižavajuće. Ili je ipak bilo posledično, predvidljivo, ispravno? Zašto bi navođenje stvarnih razloga konačnog udaljavanja sa posla bilo bitno i kome – na kraju, posledice su iste. Izašao sam penzionisan iz Zavoda kao kad sam kao pripravnik u njega i ušao: nigde prijatelja, svi nepoznati, odbojni. Nije pametno da se vraćam na to vreme, da razmišljam o tome. A opet, gde da nađem nešto lepo pa da se za to zakačim i na tome zadržim, šta ako tako nešto ne postoji?

O čemu onda da mislim, o nečemu moram, ima mnogo do Šapca, tek sam krenuo. Možda o rehabilitaciji deda Branka, o nama Đurićima, o mom odnosu sa sestrom i bratom, o onome što nismo do sada izrekli jedno drugome a curi nam iz pogleda, peni u neprijatnim pauzama prilikom susreta.

Može i sećanje na taj neosvetljeni i neistraženi deo mene da sačeka kraj suđenja i povratak za Beograd. Za

moj pritisak je preporučljivo da do Šapca razmišljam jedino o vožnji, o suvim livadama i korovu pored puta, o velelepnim, novosagrađenim benzinskim stanicama i modernim magacinima živih boja, o napuštenom motelu kod Dobanovaca.

Stigao sam do Šapca zaustavivši se samo tri puta da mokrim. Vrteo sam se po nepoznatom mestu, gubeći se u jednosmernim, ili zbog radova zatvorenim ulicama; na kraju sam stao i tražio pomoć od prolaznika da bih pronašao put do suda. Kad sam parkirao, bilo je tek pola deset. Uvek sam bio tačan, nikad u životu nisam negde zakasnio. Lela je bila drugačija... I sada mi se stegnu mišići kad se setim priprema i polaska naše porodice vozom na more u Stobreč kod Splita. Teodora je imala tri godine, došao je Dragan po nas da nas vozi na stanicu...

Prekinuo sam svoje sećanje, počelo je da me steže u grlu. Ovo ću ipak da ostavim za neki drugi put, za sutra posle buđenja – previše bolnih slika ću imati u ovom danu.

Sud

Na papiru, podsetniku za suđenje, koji sam danima sastavljao, brisao i prepravljao, zaboravio sam da napišem u kojoj je sudnici ročište. Pitao sam policajca na ulazu, a on se nasmejao i uputio me na drugi sprat, u sobu 202. Rekao je da je to najposećenija i najpoznatija sudnica šabačkog suda – i da do tamo moram peške pošto lift godinama ne radi. Šepao sam i vukao se uz rukohvat strmog stepeništa, dok je onaj nastavio, sada u potiljak i leđa, da mi nerazumljivo trtlja o sudiji, nekakvom nasleđstvu, nekakvoj fabrici...

Našao sam sudnicu, i pored vrata klupu od debelog, pocrnelog drveta, sa sjajnim, izlizanim površinama, gde su se nepogrešivo uvek na ista mesta, smeštale ljudske stražnjice. Seo sam i ispružio levu nogu da umanjim bolove od išijasa, diskus hernije i nagnječenja nerava butina. Uzalud, peklo me je i dalje. Ustao sam i šetao hodnikom obloženim granitnim pločama koje je država namerno tu ugradila kako bi svoje podanike, okupljene prisilom, podarila zemljanom hladnoćom i neizbežnom prehladom. Nisam do

kraja premerio koračajući taj hodnik-tunel, kad me opet pritisnu na pišanje: morao sam da siđem u prizemlje u toalet.

Kad sam se ponovo dovukao nazad pred sudnicu, vrata se otvoriše i krupna žena, sa brdom zelenih fascikli u rukama, prođe pored mene gurnuvši me, a onda stade i upita da li čekam za 202. Kažem da sam taj, a ona basom: „Pa šta čekaš, prozvali su, ulazi“, kao da ona ima preko sedamdeset, a ja njenih četrdeset.

Uđem unutra, zatvorim vrata i ostanem da stojim. Čovek za stolom upita da li sam došao na raspravu o Branku Đuriću. Klimnuo sam glavom i on rukom pokazao na najbliži mi sto. Odem i stanem iza stola, on mi odobri da sednem.

Na podijumu muškarac retke kose, sigurno sudija, i dve postarije žene, dole sa strane jedna mlađa, dok dalje, uz prozor, sedi čovek neprirodno crne kose, verovatno ofarban, otprilike mojih godina. Dok sudija i mlada žena šapatom razgovaraju, čak se i kikoću, one matore ćute, gledaju ili kroz mene ili kroz prozor, a onaj ofarbani nezainteresovano razgleda lica prisutnih. Čelavi je nepristojno približio lice devojčinom uhu dotičući joj zatalasanu kosu čelom, nešto su se napregnuto domunđavali – na trenutak su me pogledali istovremeno pa sam shvatio da pričaju o meni. Sudija se na kraju ispravio, zategao revere i rukave, iskašljao se i kazao:

– Ustanite!

Jedva sam ustao pripomažući se rukama. Ja sa jedne strane male prostorije, preko puta za uzdignutim stolom sudija Kljakić (pročitao sam ime na vratima sudnice), pored njega sudije porotnice, verovatno

penzionerke, do vrata devojka-zapisničarka, preskupo obučena za takvo radno mesto. Levo od mene, ustade i onaj ofarbani.

– Porota u tročlanom sastavu odlučuje po zahtevu Dragana Đurića o rehabilitaciji Branka Đurića, nestalog 1943. godine kod Nevesinja, u sadašnjoj Bosni i Hercegovini. Prisutni – pogleda u mene – Dragan Đurić kao podnosilac zahteva i ...

– Ja nisam Dragan Đurić – prekinem ga.

– Vi ste?

– Branko Đurić, Draganov brat.

– Njega zastupate?

– Ne.

Gledao me je nekoliko trenutaka, pa se okrenu zapisničarki i reče joj da u zapisniku, sve posle: „Bosni i Hercegovini“, izbriše.

– Dobro, prvo da nam date vaše generalije pa ćemo dalje. Ime i prezime?

– Branko Đurić.

– Datum i mesto rođenja?

– Beograd, 30. novembar 1932. godine.

– Ime i devojačko prezime vaše majke?

– Vukosava Grujić.

– Ime oca?

– Ilija.

– Srodstvo sa Brankom Đurićem, za koga se traži rehabilitacija i povraćaj imovine?

– Deda po ocu.

– Koleginice – ponovo se obrati devojci koja je tipkala po kompjuterskoj tastaturi – dok vam ne kažem, nećete pisati ništa u zapisnik. Gospodine Đuriću – ponovo sam ja bio predmet njegove pažnje – sedite.

Prvo da razjasnimo nešto, neformalno. Vi ste došli na ročište, u kom svojstvu? I, kako ste znali da će se održati danas, nismo slali pozive?

– Pre nekih mesec dana, od vašeg suda – krenuo sam, od prve reči nameran da otvoreno pričam sve za šta sam verovao da sudiju interesuje, a država i pravda žele da znaju – dobio sam upitnik u kome je od mene traženo da prijavim svu imovinu za koju imam dokaze ili informacije da je oduzeta mom dedi po završetku rata. Zainteresovao sam se i otkrio da je moj brat podneo zahtev za rehabilitaciju. Zvao sam vašu pisarnicu i saznao datum održavanja ročišta. Poslao sam vam i dokumenta koja sam sakupio – mora da su kod vas?

– Kakva dokumenta? – otvorio je korice tankog predmeta i rekao mi kako nisu ništa primili – Možda ste ih poneli sa sobom?

– Jesam, kopije. Da vam ih predam?

– Gde su originali?

– Najveći deo u Arhivu Srbije, manji u Arhivu vojnog muzeja u Beogradu.

– Dobro, daćete mi ih kasnije. Niste nam rekli u kom svojstvu ste ovde, čiju stranu zastupate?

– Ne znam, možda onu bivšu državu, u svojstvu nekakvog svedoka.

– Koju državu?

– FNRJ, SFRJ, ne sećam se kako se sve zvala Jugoslavija do devedesetih.

Debeljuškasti, oćelaveli sudija u četrdesetpetoj, olabavi kravatu i zagleda se pažljivije u mene. Posmatrao me je odsutno, zamišljeno, kao da pokušava da se priseti nečeg važnog, a vezanog samo za nas dvojicu.

– Da li se mi znamo gospodine Đuriću, možda iz neke parnice, sa nekog seminarara, možda smo se sretali na fakultetu, možda na sednicama zakonodavne komisije?

Na svako njegovo „možda“ vrteo sam i odmahivao glavom.

– Vi ste pravnik?

– Ne, penzionisani arhitekta. Ja sam vas video na televiziji, nismo se upoznali lično.

– Na televiziji?

– Da, dodelili su vam plaketu sa novčanom nagradom kao najažurnijem sudiji u prošloj godini, sa najvećim brojem zaključenih predmeta rehabilitacije.

– Nije zbog toga.

– Meni je tako izgledalo.

Ponovo je ućutao, tražeći dokaze na mom licu da mu se podsmevam, što je bilo istina.

– Dobro, da nastavimo. Gospodine Đuriću, pošto će sve dalje ući u zapisnik morate da ustanete kad se obraćate sudu. Znači – skrenuo je pogled sa mene – Dragan Đurić, sa prebivalištem u Beogradu, podneo je zahtev za rehabilitaciju Branka Đurića, od oca Vlajka, rođenog 1876. u Beogradu – stade i kaza daktilografkinji da briše ovo „u Beogradu“ i da napiše „nepoznatog mesta rođenja“ – pukovnika vojske Kraljevine Jugoslavije, nestalog maja četrdesettreće kod Nevesinja. Nisu priložena dokumenta koja potkrepljuju zahtev za rehabilitaciju. U skladu sa članom jedan Zakona o rehabilitaciji, sud je pokušao da u proteklom periodu prikupi dokumenta od značaja za ovaj slučaj. Do današnjeg ročišta dobili smo nekoliko dopisa, obaveštenja, da nema pisanih tragova o stradanju i nestanku pukovnika

Đurića“, naglasio je reč „pukovnika“ i malo zastao, pa je nastavio: „Takođe, nisu pronađena dokumenta koja bi potvrdila da je Branko Đurić stradao na osnovu verodostojne presude narodnooslobodilačkih snaga ili nekih drugih vojnih formacija koje su se nalazile na terenu Hercegovine u tom periodu.“

Podigao sam ruku dok je sudija deklamovao o predmetu i o mom dedi; napokon se zaustavi i reče:

– Izvolite.

– Moram da kažem – izustih, ali me sudija pokretom ruke zaustavi i objasni da sam sada obavezan da stojim pa ustadoh. Tako sam stajao do kraja ročišta, nekih pet minuta, iako me užasno peklo u kuku i u levoj nozi. – Ponoviću, da uđe u zapisnik, poneo sam dokumenta vezana za predmet i želim da vam ih sada predam.

Iz kese sam izvadio fasciklu, odneo je i stavio pred sudiju. Skinuo je nervozno lastiše sa uglova i redom vadio i ovlaš čitao papire koje sam sakupljao godinama, nikada ne pomišljajući da će poslužiti ičemu, a kamoli da budu dokazni materijal u jednom, za mene, tako važnom sporu.

– Kažite mi, gospodine Đuriću, da li u ovoj gomili postoji neka presuda, službeni dokument kojim se okrivljuje ili osuđuje Branko Đurić?

– Ne.

– Onda ne mogu da uzmem ove papire kao relevantne za ovaj predmet, popisaću ih, ali ih neću razmatrati.

– Gospodine sudijo – pobunio sam se – ako dobro pogledate svaki dokument...

– Nisam vam dao reč – okrenu se od mene prema gospodinu kod prozora, za koga sam u međuvremenu

zaključio da je besposleni muž neke od gospođa na podijumu.

– Gospodine, Vlajkoviću!

Čovek se nakloni, kao glumac koji na kraju pozorišne predstave očekuje aplauz.

– Gospodine, Vlajkoviću, već smo vam uzeli generalije kao svedoku tužbe, pa nam kažite, ali kratko, gde ste bili tokom četrdesetdruge i četrdesettreće godine – i koja saznanja imate o delovanju pukovnika Đurića tokom rata?

– Ovako: od maja četrdesetdruge sam bio u pratećem vodu kod pukovnika... – gledam čoveka i ne mogu da poverujem šta priča, kako je mogao da bude kod četnika, možda kao bradati petogodišnjak, sa kamom koja se vukla po zemlji. Iznerviran očiglednim lažnim svedočenjem, planuh:

– Gospodine, sudijo...

– Sedite!

– Ovaj čovek nije mogao... – pokušah da nastavim. Ali skoči i sudija Kljakić, pocrveneo u licu, sa mehurićima besa oko usta, viknu:

– Sedite, ko vam je dozvolio da govorite?

– Ma, sudijo, koliko godina...

– Dosta – glasno me prekinu, pa smirenim glasom nastavi obraćajući se svedoku tužbe – produžite gde ste stali.

– Bio sam sa ocem Vukašinom u četnicima, u jedinici pukovnika Đurića... – zastade. – Bio sam uz njega, dok nije nestao... – ponovo je učutao.

– Gde je nestao? – upita sudija.

– Negde od Ljubinja ka Trebinju... – ponovo nastade tišina.

– Kada? Pričajte, čoveče – iznervirao se preznojeni sudija. – Možete li kazati da li ste prisustvovali nekom događaju u kojem je pukovnik Đurić nekome naneo zlo, možda su mu partizani sudili zbog toga?

– Zlo? Ma gde pukovnik da nekoga povredi, bio je pažljiv, brinuo je o vojsci i narodu. Zna li kako su ga po selima dočekivali? Kao dobrotvora i spasioca.

– Pitam vas ponovo, kada je nestao?

– Kada? Nisam siguran, jednostavno ga jednog dana više nije bilo.

– Datum, Vlajkoviću?

– Pa nisam siguran – zbunio se čovek – valjda negde u proleće četrdesetčetvrte.

– Valjda četrdesetteće?

– Tačno... i znam da mu nisu sudili partizani, nisu ga oni ni streljali.

Već poplaveo od besa skočim i gurnem sto ispred sebe – pokušavao sam bezuspešno da ih i mahanjem ruku prekinem.

– Hvala, gospodine, Vlajkoviću, možete ići – službenim glasom sudija otpusti ofarbanog.

Vlajković, svedok tužbe po pozivu, možda i neki drugar mog brata Dragana, krenu napolje i usporivši pored mene, prošaputa: – Dobar vam je bio deda, sviđa mi se, šteta što ga nisam upoznao – i ode. Gledam kako nestaje u hodniku, a ništa ne mogu uraditi.

– Gospodine, Kljakiću, ne želim vas u nešto ubedivati... – započeo sam tiho, ali sudija nastavi tamo gde je stao:

– Pišite – okrenu se daktilografkinji – na osnovu člana jedan i člana pet stav treći Zakona o rehabilitaciji, pošto je nepobitno utvrđeno da je Branko Đurić

stradao, nestao bez sudske ili administrativne odluke, to ovo veće donosi rešenje da se izvrši rehabilitacija istog sa povraćajem građanskih i imovinskih prava. Žalba na ovo rešenje može se podneti drugostepenom sudu u roku od osam dana od danas.

Dok je nagrađivani sudija Kljakić diktirao napamet naučeni tekst konačnog rešenja, presude donete na prvom ročištu, ponovo sam digao ruku pokušavajući da ga prekinem. Nije vredelo, debeli je nepokolebljivo dovršavao svoju misiju. To mu je bilo, kako sam posle saznao, pedesetdeveto pozitivno rešenje o rehabilitaciji za sedamnaest meseci, a u celoj Srbiji u tom periodu doneto je sedamdeset šest sličnih presuda.

– Ovim je zahtev rešen, možete ići – obratio mi se, skupljajući stvari po stolu i gurajući ka meni crvenu fasciklu.

– Gospodine sudija, vraćate mi dokumenta koja sam predao na raspravi.

– Nisu više relevantna.

– Nisu? Ali, mogu li nešto drugo da vas pitam – ču-
tao je pa sam nastavio. – Nešto ne razumem, a samo mi vi to možete razjasniti.

– Ročište je završeno, nemam vremena.

– Minut?

Hteo je da prođe pored mene, ali se ja ukopah ispred njega, zagledavši mu se molećivo u vodnjikave zenice.

– Hajde, pitajte – jedva sam čuo njegovo odobrenje.

– Zašto niste razmotrili papire, niste ih ni pogledali?

– Nevažno, nema presude za vašeg dedu.

– Kakva crna presuda? Pa zarobili su ga u četvrtjoj neprijateljskoj ofanzivi; ko da mu sudi, i to napismeno?

Dao sam vam dvadesetak fotokopija njegovih naredbi o streljanju civila, partizana, o spaljivanju sela po Bosni. I, ovaj što je svedočio? Neko ga je debelo platilo da bi namlatio toliko laži.

Pomerio sam se ponovo i zaprečio mu prolaz, pošto je pokušao da me zaobiđe. Otvorih fasciklu i sa vrha izvadih depešu Draže Mihailovića, kojom prekoreva i opominje Branka Đurića, svog podređenog, ali i dugogodišnjeg prijatelja sa akademije, da ne učestvuje otvoreno, zajedno sa Italijanima i ustašama, u streljanju partizanskih simpatizera oko Gacka i Trebinja.

– Pogledajte, vidite šta mu piše Draža. Pa on je krvnik, mogu vam dokazati koliki je zločinac bio. I ko da mu sudi po onim bespućima – tada je tamo pobijeno na hiljade četnika u nekoliko dana.

– Da li ste vi normalan čovek – uneo mi se sitni, gadni čovek u lice, smrdelo mu je iz usta i od odeće. – Šta ste vi njemu, nije moguće da ste mu unuk?

– Da, unuk sam mu, po njemu sam dobio ime.

– I? Ne želite da se rehabilituje?!

– Ne.

– A imovina, valjda mu je nešto oduzeto posle rata?

– Da, dosta toga.

– I?

– Šta, i?

– Nije vam stalo do dedovine, nećete je deliti sa svojimima?

– Nisam o tome razmišljao. Ali, kad već pitate, nije mi stalo, neću ništa od toga.

– Predomislićete se vi, kao i svi. Što matoriji, to alaviji.

– O kome pričate, o sebi?

Ukočio se na tridesetak santimetara ispred mog lica, bes mu je produbio bore na crvenoj, masnoj koži:

– Gospodine Đuriću, poštujem vaše godine – da ste ovo kazali na ročištu bili biste kažnjeni. Pustite me da prođem.

Sklonio sam se – on je svoje završio, moj brat je završio svoje; svi zadovoljni osim mene. Gledam u leđa smrada kako ponosan odmiče niz hodnik; išijas me stegnuo pa sedoh nazad na stolicu.

– Ne možete tu da sedite, gospodine, imate u hodniku klupu – opomenu me doterana.

Penzionerke, sudije porotnici, zakonski neophodne u svim procesima, sažaljivo me gledaju: zaboravio sam, na momenat, da sam stariji od njih, mator i bolestan. Jedva sam ustao, sevalo mi je u kolenima, trnule pete i tabani. Ljubazno se pozdravih sa ženama, na samom ulazu se nečega setih i upitah:

– Izvinite, da li znate zašto je ovaj sud razmatrao zahtev, moj deda nije bio odavde?

Drugarice, doživotne porotnice se pogledaše, jedna mi odgovori da one ništa ne znaju, a mlada zapisničarka, kad skloni karmin sa usana i malo ogledalo, reče:

– Gospodine, što nas pitate kada sve znate? Ovo je peto ovakvo suđenje od početka meseca, ostala su još tri do kraja nedelje.

Pokušao sam da saznam ponešto i o prethodnim suđenjima, ali me gospođica nije obradovala ni kratkim pogledom, a kamoli razgovorom ili, sasvim sigurno, zabranjenim obaveštenjima. Poguren, okačenih pokislih udova, nekako se odgegah do prizemlja – mnogo teže mi je bilo da se smestim u nisko sedište sitroena i da masiranjem smanjim bol i pritisak u slepoočnicama.